

'Kroniek'

VRYHEID, GELYKHEID, BROEDERSCHAP.

Mede-Burgers!

Alzoo aan de Landschap, van verschillende zyden, bericht is, dat diverse onrustige Geesten niet ophouden de gemoederen der goede Ingezetenen, op allerlei wyzen, te onrusten, en wantrouwen omtrent het tegenwoordig bestuur inteboezemen, om, zoo doende, verwarringen en desordres te verwekken; Zoo zyn Wy door de Landschap, by speciële Resolutie in dato 17 April jongstleden, geautorizeerd, UL. aan te schryven en te gelasten, met de nauwkeurigste oplettendheid gade te slaan en een waakend oog te houden op de Hoofden en Aanhangers der oude constitutie, ten einde worde voorgekomen, dat door dezelve geene onderneemingen tegen de thands plaats hebbende orde van zaaken worden in 't werk gesteld, of eenige desordres, in UL. aanbevolen Distrikt, aangerigt;

Met gezinne, dat, inval hier van iets ter Uwer kennis mogte komen, tegen de schuldigen onmiddelyk, en zonder eenige conniventie, volgens Lands Placaten, te doen procederen.

En, hier toe Ons verlatende, bevelen Wy UL. in Gods bescherming. Geschreven te Arnhem den 8 May 1795. Het eerste Jaar der Bataafsche Vryheid.

Heil en Broederschap.

UL. goede Vrienden,

Het Provinciaal Collegie van
Politie, Finantie, en algemeen Welzyn in Gelderland.

Ter Ordonn. van Herzelve.
Herm. Heer. Vitruijs

Oudheidkundige Kring Voorst

december 1995, 18e jaargang nr. 4

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à f ...te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello...

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Dagelijks bestuur:

Voorzitter : Mr C.G. Bieze-van Eck, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, telefoon 0571 - 271546

Secretaris : L. Sevenster, Schadewijkpad 11,
7391 TJ Twello, telefoon 0571 - 272037

Penningmeester : M. Niemeijer, Schoolstraat 31,
7383 CC Voorst, telefoon 0575 - 501499

Redactie-adres : H. Kleinjan, Van der Duyn van Maesdamstraat 4,
7391 VM Twello, telefoon 0571 - 276458

Inhoud

		Bladzijde
Voorwoord	Redactie Kroniek	2
Van de bestuurstafel	L. Sevenster	2
Ons foto-archief	L. Sevenster	3
Nieuwe aanwinsten	G.H. van der Goot-van Eck	5
Oude foto's spreken	L. Sevenster	6
De ontstaansgeschiedenis van De Vecht en omgeving	A.J. Fransen	9
De Kadastrale Atlas	J. Lubberts	12
Van schoutambt tot gemeente en van mairie tot schoutambt	H. Kleinjan	13
Een oproep	L. Sevenster	23
"Wij zijn geruineerd zo zij komen"	H. Hermsen	24

Voorwoord

Nu 1995 bijna ten einde is, kunnen we terugblikken op een jaar waarin al veel is teruggekeken naar het verleden. Dit jaar was het bijvoorbeeld 50 jaar geleden dat Nederland bevrijd werd van de Duitse bezetting. De tweede Kroniek van dit jaar was aan deze gebeurtenis gewijd.

Waar evenwel niet veel bij stil is gestaan, is een periode uit onze geschiedenis die veel invloed gehad heeft op onze samenleving. Wat dacht u van de invoering van de naamgeving, de burgerlijke stand, de rechtspraak, het kadaaster etc.

Deze wijzigingen kwamen tot stand in de Franse periode. Lange tijd werd die periode na de Bataafse Omwenteling gezien als een periode waarin buitenlandse overheersers, bijgestaan door patriottistische landverraders, meer kwaads dan goeds gebracht hadden. Pas later drong het besef door dat in deze toch vrij korte periode een aantal zaken fundamenteel gewijzigd zijn. Er kwam voor het eerst centralisatie en een efficiënt bestuur; er kwam vrijheid van godsdienst en een scheiding tussen Kerk en Staat; en er werd een eerste start gemaakt met een democratische bestuursvorm.

Van de bestuurstafel

door L. Sevenster

1. De Klompenweek in Twello, op 8, 9 en 10 september werd dit jaar voor ons vooral een groot succes, omdat men het bestelformulier voor het boek "Old Twello" in onze stand kon inleveren. Via gesprekken in de kraam kre-

Deze Kroniek staat grotendeels in het teken van die Franse periode. Naast de gebruikelijke rubrieken treft u twee wat langere artikelen aan over genoemde periode.

Het eerste artikel is een uiteenzetting aan de hand van de beperkt bewaard gebleven verslagen van de eerste gemeenteraadsvergaderingen en van bestaande literatuur. Dit artikel, dat met name de bestuurlijke aspecten van de Franse periode behandelt, zal een vervolg krijgen in een artikelenserie over het gemeentelijk bestuur van Voorst in de vorige eeuw. De serie wordt geschreven door de streekarchivaris, de heer J.A. de Ruiter.

In het tweede artikel wordt aan de hand van een brievencollectie van de Twellose jonker Frederik Godert Baron van Reede de Bataafse Omwenteling beschreven. Van Reede was tijdgenoot en speelde voor en na de omwenteling een niet onbelangrijke rol in het plaatselijk bestuur.

Rest ons slechts u veel leesplezier te wensen en een voorspoedig en vooral gezond 1996.

Redactie Kroniek

gen we weer zeventien nieuwe leden.
2. De lezing van de "Kadastrale Atlas" werd goed bezocht.
3. Wij gaven acte de présence op de receptie van de muziekvereniging van Voorst op 16

september bij hun 90-jarig jubileum.

4. De wandelexcursie op 30 september was verrassend en mooi. Op dezelfde middag opende onze voorzitter mevrouw Bieze de gerestaureerde monumentale schuur van "de Beukelaar" in Teuge.

5. De lezing over de ontstaansgeschiedenis van De Vecht werd door 125 mensen bezocht.

6. Op 2 november werd het boek "Old Twello" gepresenteerd door de Carillon Stichting in samenwerking met de O.K.V.

7. Op 11 november verleenden wij onze medewerking aan de studiedag in Twello van de Stichting Regiocontact IJssel/Vecht/Veluwe.

8. De jaarvergadering 1996 wordt gehouden in Voorst met een lezing door de natuurfotograaf de heer Weenink uit Apeldoorn.

9. De voorjaarslezing is in april 1996 in Twello en de heer Zwanenburg zal zijn verhaal vertellen over het berggen van neergestorte vliegtuigen uit de Tweede Wereldoorlog.

Ons foto-archief

door L. Sevenster

De vorige puzzelfoto

De oplossing van de onbekende boerderij in de vorige Kroniek kwam zowel van de heer Th.H. Borgonje uit Twello als van ons bestuurslid mr. J.H. Hermsen.

De heer Borgonje meldde, dat hij enkele foto's had van de boerderij in welstand die gelegen heeft aan de Zwarte Kolkstraat in Wilp. De boerderij werd in 1981 door de gebroeders Willem en Harm Biesterbos afgebroken en vervangen door een bungalow.

Hans Hermsen stuurde mij het artikel in het Deventer Dagblad van 20 januari 1981, dat hij geschreven had ter herdenking van de zeer oude boerderij "de Zwarte Kolk". Graag wil ik een aantal gegevens uit het artikel van mr. J.H. Hermsen overnemen.

De historie van het pand gaat terug tot het eind van de Middeleeuwen onder de naam "de Backershoffstede". Pas in 1698 komt het geheel in het doopboek van Wilp voor onder de naam "de Swarten Colck". Een verkoopakte van 1713 vermeldt "de caterstede Backers-

hoffstede, de kleine Hinde of oock wel de Swarte Colck geheten".

Dat het een grote boerderij was in 1526 blijkt uit de cijfers van de belastingdienst van Hertog Karel van Gelre, die het volgende overzicht van het vee gaf: 9 paarden, 3 veulens, 8 koeien, 10 vaarzen, 9 varkens en 52 schapen. Hieruit blijkt niet alleen dat het één van de grootste bedrijven was, maar ook dat de schapenteelt zeer belangrijk was.

In 1698 werd in de Wilpse kerk een kind gedoopt van Hendrik Wendels en Fenneke Willems, volgens de koster wonend "in den Lesten Stuyver ofte Swarten Colck". In 1749 vinden we in het Haardstedenregister de boerderij "de Swarten Colck" vermeld als herberg "den Lesten Stuyver" met Willem Jansen als herbergier. Wilp kende in die tijd tien herbergen, brouwerijen en tapperijen. In 1758 werden de boerderij en de gronden samen met de boerenerven "'t Hull" en "'t Kleine Holt" in Wilp gekocht door de Deventer koopman Hendrik Budde II. Hem kennen we ook van

“het Buddezand”, nu de villa bij de Voordersteeg in Wilp.

De boerderij wisselde in de vorige eeuw diverse keren van eigenaar. In 1805 kocht Gerit Schoemaker uit Twello de boerderij; in 1815 werd Andries van den Brink, bakker en karreman uit Voorst, de eigenaar; in 1861 ging “de Swarte Kolk” over in handen van de rijke Zutphense familie Brunings. Via de landman Gradus Blom uit Wilp ging het geheel rond 1900 naar zijn zwager Gerardus Biesterbosch, de grootvader van bovengenoemde Willem en Harm Biesterbos.

De foto in de vorige Kroniek toont nog een interessante uitbouw van het voorhuis. In dit deel bevond zich vroeger waarschijnlijk de herberg “den Lesten Stuyver”. Ook de gewelfde kelder wijst op de herbergfunctie. Deze uitbouw met de opkamer heeft misschien ook gediend als “landheerskamer”; in de noord-

muur kon men voor de sloop nog aan het muurwerk zien dat dit vertrek een eigen buitendeur had.

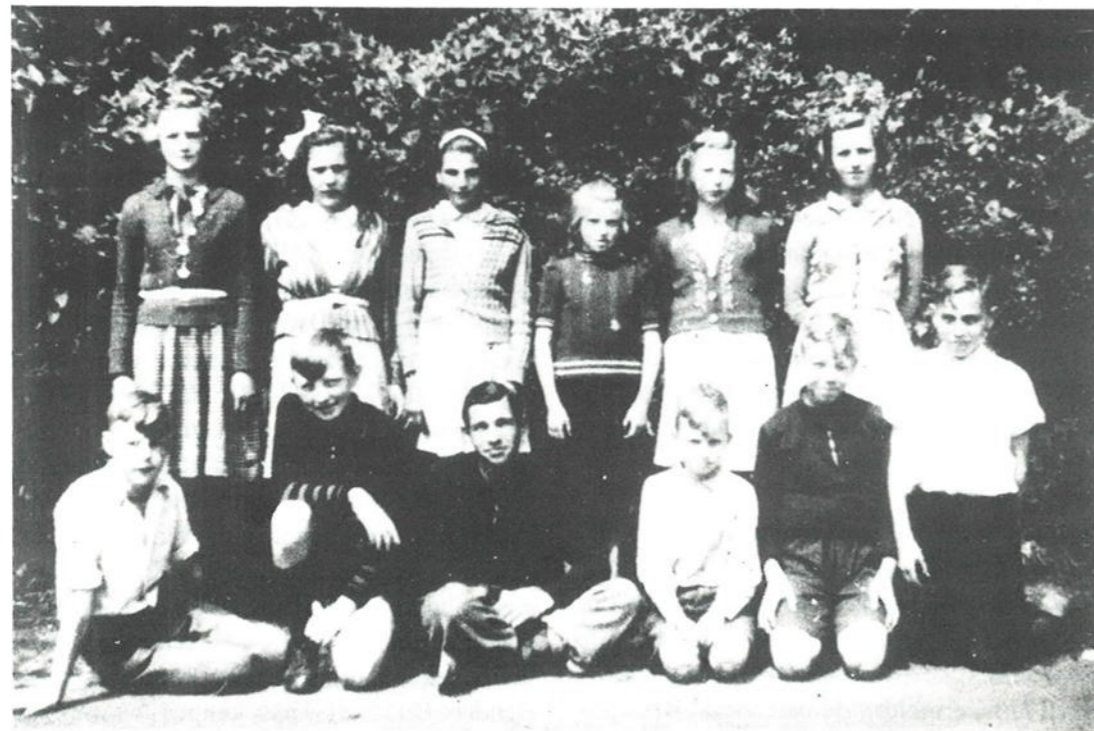
Tot slot vermeld ik nog dat met de sloop van de boerderij ook de machtige schouw in de keuken verdween. Aangezien het pand nooit op een monumentenlijst is geplaatst, kon dit buitengewoon interessante gebouw niet voor het nageslacht worden bewaard.

De nieuwe puzzelfoto

De hier afgedrukte foto komt uit een gift van de heren P.J. Flint en M.B.G. van der Wiel, beiden uit Deventer. Het is een groep leerlingen van de Openbare Lagere School in het dorp Voorst.

Kent u de namen van de leerlingen en uit welk jaar stamt de foto?

Uw reactie zie ik met belangstelling tegemoet.



Nieuwe aanwinsten

door G.H. van der Goot-van Eck

Schenkingen

Van mevrouw A.M.G. van den Belt (Twello) ontvingen we:

- 14 jaargangen van de “Kronyck”.

Van de heren P.J. Flint en M.B.G. van der Wiel (Deventer):

- 4 foto's van het personeel en de leerlingen van de Openbare Lagere School van Voorst.

Van de heer A.H.M. Aloysius (Twello):

- een serie oude kranten en tijdschriften betreffende het Nederlandse Koningshuis.

Van mevrouw W.J. Brouwer-van Leusen (Joppe):

- de vlamverspreider van een Duits kanon dat in april 1945 van onder een lege hooiberg op de Canadezen schoot. Als antwoord werd de boerderij van haar ouders aan het Noordijkpad in brand geschoten.

Van mevrouw M. Nieuwstraten (Klarenbeek):

- het programma 1995 Kermis/Volksfeest Klarenbeek

- het programma Krepel 1870-1995

- de jubileumuitgave Oecumenische Omroep Voorst, 1989-1994

- De Wacht nr. 24, weekblad voor de Gemobiliseerde weermacht en het Nederlandsche Volk, 27 april 1940.

Van de heer J.A. Grandia (Terwolde):

- Pastoor Heumann, “De Nieuwe Geneeswijze”, 1920-1930, een huisalmanak tegen allerlei ziekten.

Van de gemeente Voorst (Twello):

- de uitgave “Architectuur Alstublieft”, de tentoonstellingsbrochure van “Een nieuw centrum voor Twello”.

Van de heer H.M.M. Hutten (Twello):

- het boekje “Scoutinggroep De Vundelaar Twello, 1945-1995”.

Van de heer B. ten Bosch (Terwolde):

- zijn uitgave “Mijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog”.

Van de heer J. Groenenberg (Twello):

- “Bibliografie van de gemeente Voorst”, door hem samengesteld in 1995. 201 blz. Te koop voor f 25,-.

Van de Carillon Stichting (Twello):

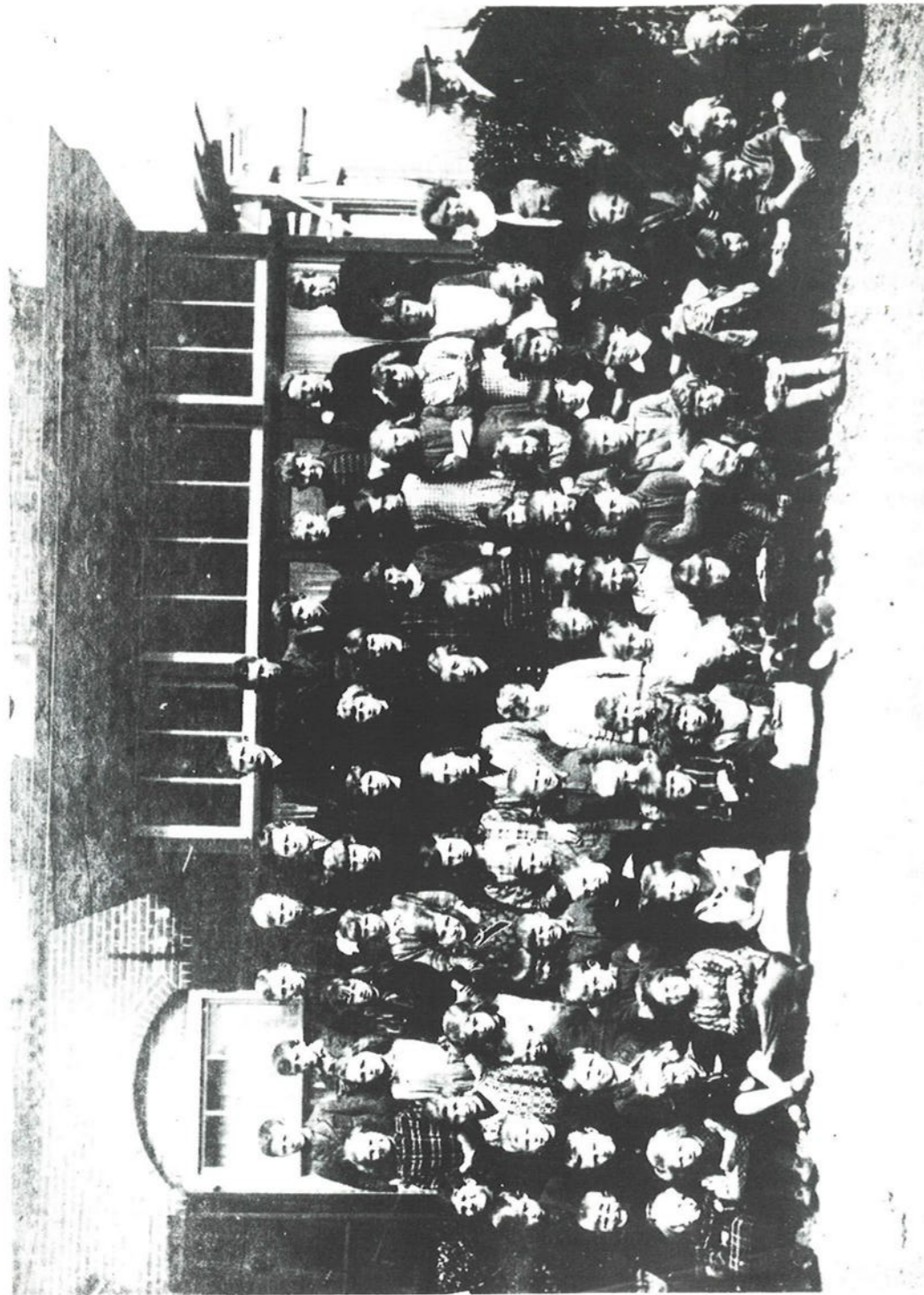
- het boek “Old Twello, het dorp door de eeuwen heen”. 204 blz. Te koop voor f 39,50.

Aankopen

- Mr J.H. Hermsen. “Aan de Wieg van Teuge. Korte geschiedenis van De Beukelaar”.

1995. 16 blz. Te koop voor f 3,- bij de heer W.A. Berends, Rijksstraatweg 168, Teuge.

- “Voormalige woningen recreatiegebied Bussloo en A1”. 1995. 52 blz. Te koop voor f 7,50 bij de heer W. Berends, Bonenkampsweg 4a, Voorst.



Oude foto's spreken

door L. Sevenster

Bij het opruimen van oude foto's stootte mevrouw W.M. Hebben-Hulman (Mien Hulman van het Wolbos in de Wilpse Achterhoek), nu wonend in Loenen, op een schoolfoto uit omstreeks 1930 van de St. Martinusschool van Bussloo. Zij kon zoveel namen noemen, dat we besloten hebben haar gegevens hierbij te vermelden. Frappant is nog, dat ze niet alleen de namen noemde, maar ook de familierelaties van de kinderen onderling; ook de bijzonderheden zijn één brok historie. Mien Hulman is nr. 23 op de foto.

De foto is gemaakt voor het huis van meester Bornewasser.

De nummers zijn als volgt:

de bovenste rij v.l.n.r.: nr. 1-12;

tweede rij: nr. 13-27 (nr. 27 is meester Lutgerhorst);

derde rij: nr. 28-41 (nr. 41 is de jongen voor juffrouw Dijkman);

vierde rij: nr. 42-52;

vijfde rij: nr. 53-67 (nr. 67 is de jongen die langs de knie van de meester kijkt);

zesde (onderste) rij: nr. 68-83.

De namen zijn:

1. Antoon Berendsen
2. Harry Lokin (broer van kapelaan B. Lokin)
3. Jo Kolkman
4. Harm Hagen (Klarenbeek)
5. Jan de Haan (bakker, gehuwd met Marie Jutten)
6. Willem Weltkamp (kostkind-bestedeling bij Moe Schimmelpennink)
7. Jan Huis in 't Veld (timmerman)

8. Johan Maatman
9. Jo Broekhof (agrariër; zijn broer Jan huwde met Anne Boerkamp)
10. Geert Lokin (vleeswarenfabrikant; neef van nr. 2)
11. Hendrik Vukking (kostkind-bestedeling bij Moe Schimmelpennink)
12. Jan Huis in 't Veld ("Pikinie"; geen familie van nr. 7)
13. Nelly Huis in 't Veld (zus van nr. 7)
14. Mien Kolkman (zus van nr. 3)
15. Toos van de Linde
16. Dinie Lensen (Voorst)
17. Anneke Donkers (gehuwd met Kruijff)
18. Anne Hagen (zus van nr. 4)
19. Willemien Lokin (zus van nr. 2)
20. Jo(ke) Lokin (zus van nr. 10)
21. Jet Lokin (zus van nrs. 2 en 19)
22. Trui Ellenbroek
23. Mien Hulman (van 't Wolbos; gehuwd met H.E. Hebben)
24. Geertje Bosman (Voorst)
25. Annie (Zus) Jans (Oploof of Overloof?)
26. Juf Dijkman (woonde te Deventer)
27. Meester Lutgerhorst
28. Henny Muller (op 18-jarige leeftijd overleden)
29. Dina Harmelink
30. Dine Berendsen (zus van nr. 1)
31. Marietje Besten (kostkind-bestedeling bij Vrouw Oosterwechel)
32. Grada Hulman (zus van nr. 23)
33. Leida Donkers (zus van nr. 17)
34. Dora Lokin (zus van nrs. 2, 19 en 21)
35. Marietje Huis in 't Veld (zus van nrs. 7 en 13)
36. Fien Huis in 't Veld (zus van nr. 12)

37. Grada Grieving (Voorst)
38. Wim Jans (broer van nr. 25, vertrokken naar Brabant)
39. Toos Huis in 't Veld (zus van nrs. 12 en 36)
40. Hein van de Linde (broer van nr. 15)
41. Tinus van de Linde (broer van nrs. 15 en 40)
42. Jan Brill (van de bakker)
43. Wim Jansen (kostkind-bestedeling bij Moe Schimmelpennink)
44. Piet Masselink (kostkind-bestedeling bij Moe Schimmelpennink)
45. Antoon van den Belt (later pastoor te Klarenbeek)
46. Frans Jansen (zijn vader was wegwerker)
47. Wim Hulman (broer van nrs. 23 en 32)
48. Jan Donkers (broer van nrs. 17 en 33)
49. Hans Bornewasser (zoon van de hoofdonderwijzer)
50. Jopie Lensen (broer van nr. 16)
51. Wim Huis in 't Veld (broer van nrs. 7, 13 en 35)
52. Jo Huis in 't Veld (broer van nrs. 12, 36 en 39)
53. Jan Harmelink (achterneef van nr. 29)
54. Wim Teunissen
55. Bernard de Haan (broer van nr. 5)
56. Bernard Kolkman (broer van nr. 3)
57. Harm Hulman (broer van nrs. 23, 32 en 47)
58. Chris Lokin (broer van nrs. 10 en 20)
59. Wim Lensen (broer van nrs. 16 en 50, als verzetsstrijder overleden)
60. Theo Gigengack
61. Louis Lensen (broer van nrs. 16, 50 en 59)
62. Theo Prins
63. Rutger Maatman
64. Jan Jans (broer van nrs. 25 en 38)
65. Willem de Haan (broer van nrs. 5 en 55)
66. Harry Huis in 't Veld (broer van nrs. 7, 13, 35 en 51)
67. Jan van de Linde (broer van nrs. 15, 40 en 41)
68. Mineke Huis in 't Veld (zus van nrs. 7, 13, 35, 51 en 66)
69. Marietje Kortten
70. Willy Maatman (zus van nr. 63)
71. Marietje Muller (zus van nr. 28)
72. Bertha Berends (zus van nr. 1)
73. Annie Muller (zus van nrs. 28 en 71)
74. Dinie Jansen (zus van nr. 46)
75. Anneke Huis in 't Veld (zus van nrs. 7, 13, 35, 51, 66 en 68)
76. Marietje Brill (zus van nr. 42)
77. Hein Kolkman (broer van nrs. 3 en 56)
78. Fien Lokin (zus van nrs. 10, 20 en 58)
79. Ciska Buiting
80. Annie de Valk
81. Lies Muller (zus van nrs. 28, 71 en 73)
82. Dien Pelgrim
83. Fien Lieferink

Heel veel mensen uit de gemeente Voorst zullen zich de namen van deze kinderen herinneren.

De ontstaansgeschiedenis van De Vecht en omgeving

door A.J. Fransen

Boeiende lezing van de Oudheidkundige Kring

Op dinsdagavond 17 oktober 1995 hield de Oudheidkundige Kring Voorst, in café "De Vecht" van de familie De Groot aan de Averdordseweg in De Vecht, een lezing met dia's over dit dorp en zijn omgeving.

Inleider was bestuurslid de heer mr J.H. Hermesen.

In verband met verhindering van voorzitter mevrouw Bieze werd de avond geopend door de heer J. Lubberts, bestuurslid.

Hij refereerde in zijn openingswoord aan het feit dat de Oudheidkundige Kring voor het eerst een bijeenkomst in De Vecht had georganiseerd, al is inleider Hermesen geen onbekende in De Vecht; hij hield hier eerder een historische inleiding. De meer dan honderd aanwezigen in de geheel gevulde zaal van De Groot, konden vervolgens genieten van de uitleg in woord en beeld door de heer Hermesen.

Middeleeuws monnikenwerk

De heer Hermesen nam zijn toehoorders mee terug in de tijd. In de middeleeuwen was het noordelijk deel van de gemeente Voorst, inclusief het aangrenzende gebied, tot ongeveer de rand van het Veluwe heuvelgebied, één groot drassig en nat gebied. Dit gebied ligt lager ten opzichte van de omgeving en vormt als het ware een kom tussen Veluwe en IJssel. Dit gaf destijds problemen met de waterafvoer, vandaar de drassigheid van de bodem. 's Winters stonden dan ook hele gebieden blank. Om dit te verbeteren werden tegen het eind van de middeleeuwen wetingen gegraven in noordelijke richting, met als doel het water richting Hattem af te voeren. De belangrijkste wetingen waren: de Grift die ongeveer parallel loopt met het Apeldoorns kanaal en waaraan destijds Apeldoorn is ontstaan, de Grote Wetering waaraan De Vecht is ontstaan, de Nieuwe Wetering (destijds ook wel Evergunne genoemd) en de Terwoldse Wetering. Deze wetingen zijn destijds waarschijnlijk kunstmatig aangelegd.

In die tijd hadden geestelijke instellingen veel gronden in bezit. Het klooster Monnikhuizen bij Arnhem bezat veel gronden in Nijbroek en omgeving. Andere kloosters die grond in bezit hadden waren Nazareth bij Oene, klooster Windesheim bij Zwolle en Ter Hunnepe bij Deventer. Zo kocht bijvoorbeeld dit laatst genoemde klooster in 1335 grond in Nijbroek. Kennelijk bestond "monnikenwerk" in die tijd niet alleen uit langdurige werkzaamheden zoals het overschrijven van bijbeltekst, maar hielden zij zich ook bezig met wereldlijke zaken zoals het verhandelen van gronden. De straatnaam "Monnikenweg" in Nijbroek herinnert nog aan die tijd.

Natte voeten

Inmiddels bleven de meeste bewoners van het gebied, waaronder De Vecht, natte voeten houden. De wetingen voerden weliswaar het water beter af, maar niet voldoende. Vele eeuwen lang bleef het gebied 's winters nat en drassig (lees in dit verband ook Kroniek jaargang 1994, nr.2, artikel "De Spekhoek", vroeger en nu). Daarom werd omstreeks 1914-1918 om De Spekhoek heen een afvoerkanaal richting IJssel gegraven. Maar zelfs daarmee



werd geen einde bereikt met de jaarlijkse wateroverlast. Pas in de jaren vijftig werd door effectievere maatregelen van het Polderdistrict de situatie goed.

De Grote Wetering die zich door het gebied van De Vecht slingerde, levert hier en daar schilderachtige plekjes op, zo liet de dia-serie zien.

Wie op een mooie zomerdag de fiets pakt voor een tochtje door dit gebied, kan zich hiervan overtuigen.

Apeldoornse grensstenen

De Vecht maakt deel uit van de kadastrale gemeente Terwolde. Dit is de reden dat De Vecht, gelegen ongeveer halverwege Twello-Vaassen, ook wel wordt aangeduid als Ter-

wolde/De Vecht. De kadastrale grenzen c.q. kerspelgrens in het gebied van De Vecht verlopen nogal grillig. Een van de oorzaken hiervan is dat De Vecht, evenals bijvoorbeeld Klarenbeek, een dorp op de gemeentegrens is. Dit is een van de kenmerken van De Vecht. Hier en daar is nog een (oude) grenssteen te zien; dit soort zaken is helaas aan het verdwijnen. Langs de kerspelgrens liep vroeger vaak een grenspad, ook deze paden zijn net als kerkepaden geleidelijk aan het verdwijnen, soms zijn ze nog met moeite te herkennen. Bij De Kar en bij de Dalkweg in Klarenbeek bevinden zich nog oude stenen manshoge grenspalen van Apeldoorn, uit de tijd van de Heerlijkheid Het Loo.

De ontwikkeling van De Vecht

Hoe de naam De Vecht is ontstaan is niet ge-

heel duidelijk. De meest voor de hand liggende verklaring is, dat de naam rechtstreeks is ontleend aan het tegenwoordige café "De Vecht". Op de plek van het tegenwoordige café "De Vecht" stond eeuwenlang een boerderij/herberg/tapperij met doorrijshuur. Deze droeg dezelfde naam. De huidige bebouwde kom van De Vecht ontstond veel later - vanaf de 19e eeuw - rondom genoemde tapperij. Deze theorie wordt ondersteund door oude archiefstukken. In 1749 is sprake van een tapperij "De Vecht", bewoond door een zekere Jansen. Maar ook in de tweede helft van de 17e eeuw wordt de tapperij "De Vecht" al genoemd in oude gerechtelijke stukken. De Vecht bestond dus aanvankelijk niet uit een bebouwde kom, maar uit een aantal oude historische boerenerven, gelegen aan of meer

langs de Grote Wetering. De belangrijkste waren: De Lochem, De Tamboer, De Zomp, iets westelijker gelegen De erve Pothoven, die nog net in het aangrenzende Apeldoornse Broekland was gelegen en tenslotte Overvoorde.

De economische groei en de vorming van de bebouwde kom werd ingezet in 1854 met de bouw van de molen van Koekkoek, een achtkantige stellingmolen, na 1945 ontdaan van de wiken. Geleidelijk aan vestigden zich meer mensen in de Vecht, de ontginning van de percelen met akkermaalshout en het verder in cultuur brengen van gronden zal hieraan ook debet zijn geweest.

Bezienswaardigheden in en rondom het dorp zijn verder de R.K. Sint Antoniuskerk, ingewijd in 1922, de fraaie bomenrijen langs de



Boerderij "het Grote Lochem".

Zandenallee richting Teuge, die nog herinneren aan de vroegere buitenplaats Het Grote Zand en het mysterieuze stenen kruis van Avervoorde. Dit laatste zeer oude gedenkteken uit 1570 is iets heel bijzonders op de Oost-Veluwe. Jarenlang bestond geen verklaring voor de geheimzinnige tekens die op de steen staan ingebeiteld: drie opstaande zwaarden, een familiewapen en de letters AVL. Onlangs

De Kadastrale Atlas

Naar aanleiding van de lezing over de Kadastrale Atlas in het Stationskoffiehuys te Twello volgen hier enkele gegevens die van direct belang voor u zijn.

De Kadastrale Atlassen van alle kadastrale gemeenten in de provincie Gelderland worden verzorgd door een stichting zonder winstoogmerk. Deze stichting zorgt voor de teksten, kaarten enz. De atlas bestaat uit een deel geschiedenis, lijsten van eigenaren, pachters en bewoners van de diverse stukken land met hun bebouwing. Vervolgens bestaat de atlas uit een aantal kaarten, waarop de gehele kadastrale gemeente is weergegeven. Deze kaarten zijn nagetekend van de originele minuutplannen van 1823, aanwezig in het Rijksarchief te Arnhem.

Van de burgerlijke gemeente Voorst worden twee atlassen gemaakt. Een van de kadastrale gemeenten Nijbroek, waaronder Terwolde valt, en Twello. De andere is van de kadastrale gemeenten Voorst en Wilp. De laatste ligt klaar om gedrukt te worden. Het formaat van het boek wordt 21 x 29,5 cm; het formaat van de kaarten wordt 29,5 x 42 cm. Deze atlassen zijn keurig verzorgd; men kan rustig stellen "een exclusieve uitgave".

is aan het licht gekomen dat het kruis waarschijnlijk is geplaatst naar aanleiding van het verdrinken van een zoontje van de Deventer stadsburger Albert van Lymbergen, wat onder meer een verklaring zou kunnen zijn voor de letters AVL.

Kortom, de geschiedenis van De Vecht is interessant genoeg voor verdere naspeuringen, zo leert de lezing.

door J. Lubberts

De stichting die dit alles verzorgt werkt met vrijwilligers. Desondanks is de uitgave van de herdruk een kostbare aangelegenheid. Voor het eerste gedeelte van de werkzaamheden heeft de gemeente Voorst reeds f 15.000,- bijgedragen.

Nu komt de Oudheidkundige Kring in actie, want de atlassen worden gedrukt met een oplage van minimaal 150 stuks. Van deze 150 stuks moeten er minimaal 100 stuks bij voorinschrijving verkocht zijn. "Wat wordt de prijs," is de vraag. Bij een minimale oplage van 150 stuks is dit ongeveer f 92,50. Wie via de voorinschrijving een exemplaar van de atlas wil aanschaffen kan contact opnemen met één van de bestuursleden van de O.K.V. (zie pag. 1).

Ook is ons bestuur naarstig op zoek naar sponsors om de prijs te drukken. De eerste duizend gulden mochten we reeds ontvangen van het Waterschap Oost-Veluwe. De namen van de sponsors worden in de atlas vermeld. Weet u sponsors: ons bestuur houdt zich aanbevolen.

In de volgende Kroniek komt een uitgebreid artikel met voorbeelden over de Kadastrale Atlas.

Van schoutambt tot gemeente en van mairie tot schoutambt Voorst in de Franse periode (1795-1813)

door H. Kleinjan

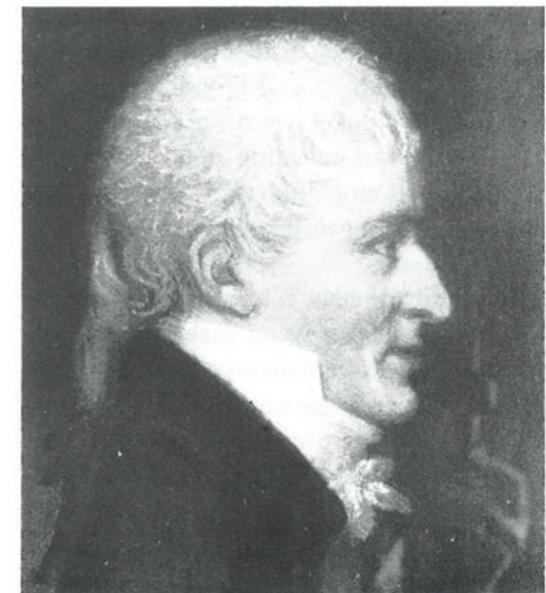
Het schoutambt Voorst in de achttiende eeuw

Oost-Veluwe was zowel in de periode vóór als in de periode ná 1795 voornamelijk een agrarische streek. Omdat de vruchtbare gronden in het gebied dat nu de gemeente Voorst vormt juist langs de IJssel lagen, was Voorst voornamelijk gericht op de IJssel en de IJsselsteden Deventer en Zutphen.

Bestuurlijk behoorde Voorst echter tot de Veluwe, één van de drie kwartieren waarin Gelderland in de 18e eeuw verdeeld was. Het Veluws kwartier werd bestuurd door de staten, waarin vanouds de edelen en de steden vertegenwoordigd waren. De edelen werden geacht namens het gehele platteland te spreken.

Het kwartier was verdeeld in enkele schoutambten en richterambten. De rechtspraak deed een richter, die door de staten werd aangesteld. Eén van de richterambten was Nijbroek, dat al sinds 1328 een zelfstandig richterambt was. Eén van de schoutambten was Voorst. Dit schoutambt omvatte vier kerspelen: Voorst, Terwolde, Twello en Wilp. Het schoutambt Voorst had één schout en vier onderschouten, voor ieder kerspel één. De schout was belast met de handhaving van de openbare orde. Ook de schout werd officieel door de staten aangesteld, maar in de praktijk bleek de plaatselijke ambtsjonker te bepalen wie in zijn schoutambt schout kon worden. De ambtsjonker was de edele die het plaatselijk bestuur uitoefende. Temeer omdat de schout geen vast inkomen had, maar slechts enkele voordelen in natura en gratificaties afkomstig van die

ambtsjonker, was de schout sterk afhankelijk van de ambtsjonker.



Gerhard Everts, schout in het ambt Voorst van 1771 tot 1793. Zijn zoon Mr Philip Pelgrim Everts zou later maire en burgemeester worden. (Foto: coll. O.K.V.)

Verschuivingen in het plattelandsbestuur

Sinds de zestiende eeuw was de macht van de edelen toegenomen. Aanvankelijk beperkte de invloed van de ambtsjonkers zich tot kerkelijke zaken zoals het beroepen van predikanten, het aanstellen van schoolmeesters e.d. Later breidde die invloed zich uit over niet-kerkelijke aangelegenheden als rechtspraak, toezicht op de buurschappen etc.

Ook de belastinguitzetting en -inning werd het werkterrein van de edelen. Halverwege de 17e eeuw werd in het kwartier van Veluwe een

nieuwe grondbelasting ingevoerd, de zogenaamde verponding. Dit was een soort vermogensbelasting op het bezit van grond en huizen, gebaseerd op de zuivere pachtwaarde. Het uitzetten van de belasting (het bepalen van de hoogte van de aanslag) deed de ambtsjonker; het innen gebeurde door de schout. In 1683 bepaalde de ridderschap dat ambtsjonkers alle belastingen in de schoutambten zouden innen, waaronder de grondbelasting. De oudste ambtsjonker werd ontvanger. Deze combinatie van belasting innen en hoogte bepalen bood mogelijkheden, waarvan sommigen dankbaar gebruik maakten.

In de achttiende eeuw echter verzwakte de positie van de edelen weer; met name hun financiële positie werd door een aantal politieke maatregelen aangetast. Het aantal ambtsjonkers nam af. Steeds vaker moest een schoutambt het met één of geen enkele ambtsjonker stellen.

Tegenover de afnemende macht van de edelen was gedurende de achttiende eeuw in de lokale besturen op het Veluwe platteland een derde partij in opkomst: de geërfden. Deze niet-edele grondbezitters waren niet in de staten van het Veluwe kwartier vertegenwoordigd. Maar ze hadden wel invloed in het laagste en oudste bestuursniveau op het platteland, de buurschappen. Hierin behartigden ze hun gemeenschappelijke belangen: het beheer van de woeste gronden (voor plaggenbemesting en als weidegrond voor het vee), het onderhoud van wegen, weteringen, dijken, bruggen en bouwlandomheiningen, het aanstellen van de koster/schoolmeester, de armenzorg, het beheer van kerkelijke bezittingen, kerkgebouwen en soms ook waterschapstaken. Over al die zaken werd gesproken in de

geërfdenvergadering. Wie grond bezat, kon die vergadering bijwonen. Hier was een bestuursvorm ontstaan die al meer naar een "democratische" volksvertegenwoordiging neigde dan het bestuur door edelen. En die geërfden wilden toegang tot de staten van het kwartier, maar kregen die niet.

Onrust op landelijk niveau

Ook landelijk gezien was aan het eind van die achttiende eeuw de tijd rijp voor verandering. De welvarende tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden als handelsland bij uitstek was voorbij. Sommige groeperingen wilden die oude situatie herstellen. Andere zagen in, dat de stapelmarktfunctie, waarop de Nederlandse economische structuur gebouwd was, in betekenis afnam, en dat een andere richting ingeslagen moest worden. In dit klimaat kon een nieuwe hervormingsgezinde beweging van de patriotten bloeien. De patriotten streefden naar staatkundige veranderingen, maar erg duidelijk waren hun ideeën niet. Wel stond voor hen vast, dat de militaire macht van de stadhouder beperkt moest worden. De patriotten volgden met belangstelling wat er in het buitenland - en met name in Frankrijk - gebeurde.

De Bataafse Republiek

Op 1 februari 1793 verklaarde Frankrijk de oorlog aan Engeland en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Nog in dezelfde maand volgde een bezettingspoging die echter op niets uitliep. In 1795 kwam een nieuwe Franse aanval, in mei 1795 afgesloten met een verdrag. De Bataafse Republiek was een feit en zou tot 1806 bestaan. "Vrijheid, gelijkheid, broederschap" zou de basis moeten worden voor alle maatschappelijke verhoudingen. De Fransen maakten tactisch gebruik van de

bestaande onrustgevoelens aan het eind van de achttiende eeuw. Zij lieten de Nederlanders zelf de maatschappelijke hervormingen doorvoeren en hoefden deze niet van bovenaf op te leggen. Zolang er geen anarchie uit zou breken en zolang er geen Oranje terug zou komen als stadhouder of koning lieten de Fransen de Nederlanders hun eigen "revolutie" doorvoeren.

Eén van de eerste hervormingen betrof het plaatselijke bestuur. De oude standen moesten plaats maken voor "provisionele representanten van het volk". Deze vertegenwoordigers benoemden de leden van de verschillende Provinciale Staten, die tenslotte op hun beurt de nieuwe leden van de Staten-Generaal aanwezen.

Zo ook in Gelderland. Op 6 februari 1795 vond de eerste revolutionaire landdag in Gelderland plaats, waarop naast de steden nog maar drie Veluwe schoutambten waren vertegenwoordigd. De landdag schafte de ridderschap af en riep de overige plattelandsgemeenten op een nieuw bestuur te kiezen, de "municipaliteit" geheten.

De eerste municipaliteit in Voorst

Evenals in andere Veluwe gemeenten werd op zondag 15 februari 1795 in de kerk te Twello, na afloop van de dienst, de eerste volksvergadering gehouden. In deze vergadering werd de eerste municipaliteit gekozen. Dit bestuur bestond uit acht leden: twee uit elk van de vier kerspelen Voorst, Twello, Terwolde en Wilp.

Uit het kerspel Voorst werden Hendrik Bosch en Bernardus Wolfgangus Krepel gekozen; uit Twello Jacob van Welbergen en Marten Heymeriks; uit Terwolde Derk Jan Dibbits en Hendrik Jansen de Wilde en uit Wilp Jacob Ankersmit en Teunis Dries van den Belt.

Secretaris werd Matthias Vorster, die op Kruisvoorde te Twello woonde. Hendrik Wesselman, tot dan toe vice-richter van Nijbroek, werd ontvanger van de gemeente Voorst.

Hiermee was het nieuwe bestuur in het ambt Voorst gevormd. Het ambt bleef qua omvang gelijk. Nijbroek bleef voorlopig apart. Het werd een schoutambt met als schout Arent Dijkhuizen, die dus in de plaats van de vroegere richters trad.

Eveneens werd tijdens de volksvergadering op 15 februari 1795 een afgevaardigde benoemd naar de kwartiersvergadering die twee dagen later in Arnhem gehouden zou worden. Gekozen werd Willem Schultink Bredenoort op de Hof te Rijssen in Terwolde, "synde een vriend van vrijheid en gelijkheid".

Bestuur door de municipaliteit

Met het aantreden van de municipaliteit werd het college van ambtsjonkers als plaatselijk bestuur vervangen door een bestuur van "dorpsregenten" dat op een meer democratische wijze tot stand kwam. De dorpsregenten, die gerecrueteerd werden uit het "beste en achtbaarste gedeelte des volks", oefenden dezelfde functies uit als de ambtsjonkers hadden gedaan voor de omwenteling. Maar zij vatten hun taak wel ernstiger op. In tegenstelling tot de ambtsjonkers die maar zelden vergaderden, kwamen zij geregeld bijeen: in 1795 niet minder dan 36 keer. Gezien de notulen bespraken zij de zaken serieus. Dit lag ook voor de hand: de geërfden op het platteland waren de belastingbetalers; zij wilden dus dat hun belastingcenten goed besteed werden en hechtten aan een goed bestuur.

Op 16 mei 1795 schafte de Gelderse Landdag de heerlijkheid, het systeem van (voor)rechten



Kruisvoorde. (Foto: coll. O.K.V.)

en plichten die de (plaatselijke) landsheer had, af. Net als elders bestreken de lokale bestuurders weer het hele terrein van rechtspraak, belastinginning, volksgezondheid, burgerlijke stand, brandweer, onderhoud van wegen en sloten, nachtwake en het toezicht op kerk en onderwijs.

Deze taakuitbreiding werd vastgelegd in een voorlopig "Reglement van bestuur voor het platteland des quartiers van Veluwen" (d.d. 25 mei 1795).

Dit reglement bepaalde verder dat de municipaliteit bestond uit minimaal drie en maximaal vijftien dorpsregenten, de richter niet meegeteld. Dit naar gelang de grootte van het ambt. Ze werden voor drie jaren gekozen, rechtstreeks door het volk of door daartoe benoemde kiezers. Bij de verkiezingen van de

leden van de Voorster municipaliteit werd er rekening mee gehouden dat alle kerspelen waren vertegenwoordigd. De municipaliteitsvergaderingen werden meestal in Twello gehouden; aanvankelijk in of bij de kerk, later in het lokaal van de secretarie ten huize van de secretaris op Kruisvoorde.

De functie van schout werd opgeheven. De voormalige schouten werden secretarissen van de municipaliteit en behielden hun notariële functie van protocolhouder.

Rechtspraak door de municipaliteit

Administratief bestuur en rechterlijke macht bleven vermengd. Het nieuwe reglement breidde de bevoegdheid van de municipaliteit om recht te spreken flink uit door het opheffen van de rondtrekkende rechtbank, het

Veluwse landgericht. Wanneer de municipaliteit recht sprak, werd ze voorgezeten door een gekozen richter; wanneer de municipaliteit een bestuursvergadering had, zat één van de andere leden voor. De gekozen richter was eveneens verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde.

Door deze vermenging werd het ambt van richter een belangrijke post in dit nieuwe "gemeentebestuur". Maar om uiteenlopende redenen vonden de Gelderse adel en notabele burgers deze functie niet aantrekkelijk, zodat het vaak moeilijk was capabele kandidaten te vinden.

Een van de ambtsjonkers die als richter in het lokaal bestuur terug werd gekozen was F.G. van Reede tot de Perkelaar in Voorst. Hij bedankte voor de eer; niet omdat hij het nieuwe regime afwees, maar omdat hij hogere ambities had. Een andere gekozen richter, die van Nijbroek, had zijn functie al snel neergelegd, toen hij zitting kon nemen in de municipaliteit van Deventer. Veel municipaliteiten kwamen op deze manier voor problemen te staan wanneer de daarvoor gekozen persoon bedankte voor de functie van richter.

Revolutie?

Dat de kiezers er weinig problemen mee hadden om edelen te kiezen in de municipaliteit, toont aan dat de machtsovername geen "revolutionair" karakter had. Desondanks werd het voor de adel niet gemakkelijker. Een man als W.A. Schimmelpenninck van der Oye verloor al zijn betrekkingen en daarmee duizenden guldens aan inkomsten: landrentmeestergeneraal, ambtsjonker van Brummen en Voorst, dijkgraaf van Veluwe, drost van Het Loo.

De "revolutie" van 1795 was er één gewor-

den van de "gegoede ingezetenen", belastingbetalers en landeigenaren. Zij nemen de feitelijke macht over van de adel.

In de nieuwe vorm van democratie bepaalde welstand en niet geboorte de mate van invloed in het bestuur. Op het platteland was grondbezit hiervoor het meest geschikte criterium. Iedere burger van enig aanzien bezat grond en de meesten hadden een eigen landbouwbedrijf. Het censuskiesrecht werd in combinatie met de getrapte verkiezingen de basis voor het bestuur in de Bataafse Republiek.

Staatsregeling van 1798

De municipaliteit bestond tot 1798. De Staatsregeling van dat jaar verdeelde de Bataafse Republiek in acht nieuwe departementen. De Veluwe, Achterhoek en het grootste deel van Utrecht vormden samen het Departement van de Rijn. Het departement werd verdeeld in zeven gelijk bevolkte ringen en iedere ring werd weer verdeeld in gemeenten. De departementale en plaatselijke besturen werden gekozen door de stemgerechtigde burgers.

Voorst bleef evenals voorheen samen met twaalf Veluwse gemeenten het Veluws kwartier vormen. Het Departementaal Bestuur benoemde drie hoofdofficieren (dorst of richter geheten) over deze dertien gemeenten. Voorst viel onder de drost van Neder-Veluwe.

In ieder ambt was een ambts- of gemeentebestuur met minimaal twee en maximaal zes leden, afhankelijk van de grootte van het ambt. Daarnaast fungeerde een schout als secretaris. Voorst kreeg vijf municipaliteitsleden. Zij moesten geërfd zijn in het ambt en minstens vierduizend gulden bezitten.

INSTRUCTIE
VOOR DE
MUNICIPALITEITEN
OF
GEMEENTE-BESTUUREN
IN HET VOORMALIG GEWEST
GELDERLAND.

I.
De zaken van Politie, Finantie en de plaatselijke Eigendommen, zullen alleen worden geadministreerd door de respectieve Gemeente-Bestuuren, daar, waar Politie en Finantie behoorlijk van de Justitie is afgescheiden.

I I.

De Leden der Gemeente-Bestuuren en derzelver Ministers, die in het vervolg verkoren mogen worden, zullen in handen van den Præsident van het Gemeente-Bestuur afleggen en ondertekenen de navolgende Verklaring:

"Ik verklaar te hebben een onveranderlyken afkeer tegen het Stadhouderchap, de Aristocratie, de Regeeringloosheid en het Feodalisme.

Voorts de Belofte, aan het einde dezer Instructie voor het nieuw benoemde Gemeente-Bestuur bepaald.

I I I.

Zy zullen de gewoone werkzaamheden, zo ver die met de tegenwoordige Orde van Zaken overeenkomen, blyven verrichten.

I V.

Zy zullen uitvoeren en doen uitvoeren de Decreeten en Besluiten der Constituerende Vergadering en het Uitvoerend Bewind, mitsgaders

De instructie voor de municipaliteiten uit 1798, "het vierde Jaar der Bataafsche Vrijheid". Let u op de cursief gedrukte verklaring die ieder lid moest afleggen.

Na een korte periode van samenvoeging met Apeldoorn trad in februari 1799 een nieuw ambtsgemeentebestuur aan met de volgende leden. Uit Voorst Hendrik Bosch en Bernardus Wolfgangus Krepel; uit Twello Jacob van Welbergen; uit Terwolde Derk Jan Dibbits en uit Wilp Teunis Dries van den Belt. Secretaris bleef Matthias Vorster, de secretarie bleef op Kruisvoorde.

"Revolutionaire" maatregelen teruggedraaid

De bepalingen van het nieuwe bewind werden steeds gematigder. In 1799 werden bijvoorbeeld de bepalingen die tegen invloed van de adel gericht waren, ingetrokken. In 1801 en 1805 kwamen er grondwetswijzigingen. De grondwet van 1801 herstelde in vele opzichten de situatie van vóór 1795. De taak van de volksvertegenwoordiging en het kiesrecht werden zeer beknot. De uitvoerende macht kreeg een sterker en onafhankelijker gezag en kwam opnieuw in handen van een selecte groep van "treffelijkste geërfden". De gekozen richter verdween, het Veluws landgericht keerde terug.

Ook de oude provinciegrenzen keerden terug; alleen de benaming "departementen" bleef bestaan. De municipaliteit heette weer schoutambt; de secretaris was weer schout. Eén ding kwam echter nooit weer terug: de overheersende rol van de adel in het lokale bestuur en de lokale rechtspraak.

Als gevolg van de nieuwe grondwet trad op 7 november 1802 het gehele Voorster gemeentebestuur af. In de nieuwe plaatselijke besturen kregen zelfs lieden van vóór 1795 zitting. De nieuwe leden in Voorst werden Hendrik Bosch, Teunis Dries van den Belt, Peter Braskamp, Willem Schultink Bredenoord en Jan Jacobs Bredenoord. Secretaris werd Hendrik Wijnen.

Ondanks al deze snel opeenvolgende veranderingen was er geen sprake van echt politiek leven. Dat bleek bij de getrapte verkiezingen. Slechts weinig stemgerechtigden brachten hun stem uit. Blijkbaar hechtten ze meer waarde aan een ander recht, namelijk dat het gemeen-

tebestuur geërfden in grondzaken moest horen buiten de gemeenteraad om. Bij het afhoren van de gemeenterekningen mochten ze aanwezig zijn. Ook mochten de belangrijkste grondeigenaren de vergaderingen van de gemeenteraad bijwonen en daarbij aan de secretaris hun mening kenbaar maken. Deze controlerende functie van de belangrijkste belastingbetalers, dwong de gemeentelijke bestuurders ertoe zich te verantwoorden. Evenals in de voorgaande periode woog dit voorrecht redelijk op tegen het gebrek aan zeggenschap over de benoemingen. De Koning benoemde de burgemeester, de gouverneur de leden van de gemeenteraad.

Het bestuur tijdens het Koninkrijk Holland (1806-1813)

In 1806 drong de Keizer de Nederlanders een koning op: Lodewijk Napoleon. Vier jaar later, in juli 1810, werden de Nederlanden - overigens zonder veel protesten - ingelijfd bij het keizerrijk Frankrijk. Gelderland werd het "Département de l'Isse Supérieur" (Boven-IJssel). Arnhem bleef hoofdstad.

Ieder departement werd ten behoeve van het gewestelijke en plaatselijke administratieve bestuur verdeeld in arrondissementen, kantons en mairieën. De gemeente Voorst ging bestaan uit drie mairieën: Voorst, Twello en Wilp. Het grondgebied van deze mairieën kwam overeen met de oude kerspelen. Het voormalige richterampt Nijbroek werd een zelfstandige mairie, waartoe ook het kerspel Terwolde ging behoren. De bezittingen en schulden van het opgeheven ambtsgemeentebestuur werden verdeeld over de vier mairieën Voorst, Twello, Wilp en Nijbroek.

De Franse inlijving bracht een sterke centralisatie met zich mee. De "prefect", het hoofd

van het departement, had de touwtjes in handen, met name in de wat kleinere mairieën. De prefect benoemde namelijk in gemeenten met minder dan 5000 inwoners de maire en voorzag hem van orders. De prefect benoemde ook de municipaliteitsleden, die slechts de bevoegdheid hadden tot advisering van de maire.

In Voorst werd Jan Berend Hoon maire. Municipaliteitsleden werden Jan Arend Joost Baron Sloet, Nicolaas Planten, Bernardus Wolfgangus Krepel, Gerrit Kroon, Teunis Gerrit Slijkhuis, Albert Holterman, Hendrikus Sarink, Hendrik Schaap, Hendrik van Beek en Hendrikus Berend Filips.

In Twello ging Mr. Philip Pelgrim Everts de positie van maire bekleden. Deze had dat al sinds 1809 gedaan, maar werd in 1811 officieel beëdigd. In 1812 werd hij tevens benoemd tot Keizerlijk Notaris. De Twellose municipaliteitsleden werden Willem Jan van Enter, Cornelis Johan Vosch van Avesaeth, Arnold Johan Baron van Hoevell, Jochem Dirk Hofenck, Hendrik Bredenoord, Evert Jan Brink, Rudolf Hendrik Johan Veeren, Albertus Willem van Welbergen, Willem Willems, Arend Wichers en Jan Jacob Bredenoord.

In Wilp werd Jan Kok maire. Hij woonde op de Smittenberg, dat tevens ging fungeren als gemeentehuis. Jan Kok was en bleef smid; het burgemeesterschap was een erebaantje, dat hij er bij deed. Leden van de Wilpse municipaliteit werden Gerrit van Zalk, Willem Willemssen, Reindert Geurt van Neck, Derk van Diepenveen en Arend Jan Kuerhorst.

In Nijbroek werd Arend Dijkhuysen maire; de namen van de municipaliteitsleden zijn niet bekend.

Restauratie 1813

Eind 1813 trokken geallieerde troepen de

grenzen van de voormalige Republiek der Nederlanden over. De opstand tegen de Fransen had een rustig verloop; de Fransen waren gedemoraliseerd en boden weinig weerstand. Onder leiding van Gijsbert Karel van Hogendorp werd een voorlopig Algemeen Bestuur gevormd. Op 22 november 1813 verscheen "in naam van de prins van Oranje" een proclamatie van "het Algemeen Bestuur der Vereenigde Nederlanden aan de Magistraten en Regeringen van het platte land". Deze hield een oproep in aan de meest gegoede plattelandbewoners om op plaatsen waar geen bestuur aanwezig was, een voorlopig bestuur op te richten.

En zo geschiedde. Alles wat deed herinneren aan de Franse periode werd waar mogelijk teniet gedaan. Maires werden burgemeester (later overigens weer schout); adjunct-maires werden vice-burgemeester. Uiteraard werd het gebruik van de Franse taal in het maatschappelijke verkeer uitdrukkelijk verboden.

Dat op de Oost-Veluwe de gevoelens niet zo uitgesproken pro-Frans of anti-Frans waren en dat hier niet echt sprake was van een algehele omwenteling of restauratie, bleek bijvoorbeeld uit het feit, dat de maires Hoon, Everts, Kok en Dijkhuysen alle vier in functie bleven. Dijkhuysen overleed in januari 1814 en werd opgevolgd door zijn zoon Jacobus Dijkhuysen; in Voorst werd in juli 1815 Hoon vervangen door Jan Arend Joost Baron Sloet.

Een ander voorbeeld is, dat de gemeenteraad van Voorst zich op 12 april 1814 nog steeds "municipaliteit" noemde. Blijkbaar deed deze benaming geen anti-Franse sentimenten aanwakkeren.

Geërfde grondbezitters krijgen meer macht
De nieuwe grondwet herstelde de Provincia-

le Staten in ere. De Gelderse adel had nog een sterke positie kunnen behouden, zo sterk, dat het niet nodig geacht werd naast steden en ridderschap nog een derde stand van niet-adellijke grondbezitters, de geërfden, tot de staten toe te laten. In andere provincies kregen de geërfden wel een officiële stem in de staten.

Toch creëerde Willem I in 1813 een "landelijke stand", die in plaats van de ridderschap het platteland in de staten moest vertegenwoordigen. Vanaf 1813 vertegenwoordigde de ridderschap niet meer het platteland, maar alleen nog de adel. Wie tot de nieuwe landelijke stand van geërfden wilde toetreden, moest een bepaald bedrag in de directe belastingen betalen. Dit censuskiesrecht was niet alleen gebaseerd op grondbelasting, maar ook op de aanslag in de personele belasting (belasting naar welstand). In Gelderland lag de ondergrens voor actief en passief kiesrecht voor geërfden bij f 50,-. Stemgerechtigden, die f 25,- of meer betaalden in de grond- en personele belasting, kozen uit de stand van geërfden de kiezers. Deze kiezers benoemden uit hun midden vertegenwoordigers naar de provinciale staten. Samen hadden de geërfden 30 zetels te verdelen. De steden en de ridderschap hadden ieder ook 30 zetels.

Ook gemeenteraadsleden, die door de staten werden aangesteld moesten tot de geërfden behoren. Tussen de - overigens vrij kleine - groepen van staten- en gemeenteraadsleden vond veel verkeer plaats: gemeenteraadsleden werden veelvuldig tot statenlid benoemd en ook het omgekeerde kwam regelmatig voor. De geërfden die niet in de gemeenteraad zaten, behielden hun recht om aanwezig te zijn bij het afhoren van de gemeenterekningen. Alle openbare functies (ambtsjonkers, schout, belastingontvanger, kerkmeester, diaken,

boerrichter, heemraad) moesten gerfd zijn, dus grond hebben. De edele die ambtsjonker wilde worden moest grond in het betreffende schoutambt bezitten.

Alleen werkzaamheden die los stonden van grondbezit of (grond)belasting konden door niet-geërfden worden uitgeoefend (koster, vroedvrouw, veldwachter, nachtwaker).

De burgemeester ("schout") werd niet langer gekozen, maar benoemd door de koning. Hij hield zich bezig met het onderwijs, de gezondheidszorg, de openbare orde, de armenzorg, de brandpreventie etc.

Iedere niet-behoefte betaalde hieraan mee. Een College van Zetters bepaalde de hoogte van de aanslagen op basis van een indeling van de ingezetenen in klassen.

Controle op het plaatselijk bestuur

Naast de gebruikelijke controle door de provinciale staten en de gouverneur kwam er als extra schakel tussen de provincie en het schoutambt de nieuwe functie van hoofdschoutambt. De hoofdschout had als hoofdtaken het toezicht op de gemeentebesturen van het platteland, het adviseren van de gouverneur en de staten, het toezicht op de naleving van de wetten en het toezicht op het gedrag van ambtenaren.

Gelderland werd verdeeld in 17 hoofdschoutambten. Voorst werd ingedeeld bij het hoofdschoutambt Middel-Veluwe met J.A.J. Baron Sloet tot Oldhuis als hoofdschout.

De Grondwet van 1814 en ook die van 1815 bepaalde dat steden en platteland bestuurd zouden worden op grond van reglementen. Voor de plattelandsgemeenten werden de reglementen gemaakt door de Provincie en. Ze moesten goedgekeurd worden door de Koning.

1818 een nieuwe gemeente Voorst

Bij Koninklijk Besluit van 11 februari 1817 werd bepaald, dat met ingang van 1 januari 1818 de oude grenzen van de schoutambten hersteld werden. Dat betekende dat Nijbroek bij de gemeente Voorst werd gevoegd. Hiermee kreeg het schoutambt Voorst (de "nieuwe oude benaming" voor gemeente) haar huidige vorm. Jacobus Dijkhuysen, burgemeester van Nijbroek, moest zijn ambt neerleggen en werd secretaris van de nieuwe gemeente Voorst.

Samenvatting

Terugblikkend op de Franse periode kunnen we vaststellen, dat in een vrij korte periode van nog geen twintig jaar de basis gelegd is voor nieuwe bestuursvormen, met belastingen, een goede administratie etc.

In die twintig jaar hadden overigens wel veel wisselingen op bestuursgebied plaats gevonden. Het provinciaal bestuur veranderde gemiddeld bijna om de twee jaar van samenstelling en inrichting en ook voor de gemeenten veranderde er regelmatig wat. In 1795 kwam de zogenaamde "eerste raad" tot stand. Deze zat tot 1801 en stond bekend als municipaliteit.

Tussen 1802 en de inlijving bij het Franse keizerrijk (eind 1810): de "tweede raad"; stond bekend als ambtsbestuur.

Tussen 1811 en 1818 werd de mairie (later weer gemeente geheten) bestuurd door de "derde raad".

Hoeveel de vorm van het bestuur regelmatig veranderde was de achterliggende tendens duidelijk te herkennen: de gegoede burgerij kreeg steeds meer vat op het bestuur van het land, de provincie en de gemeente. In dit kader moet onder de gegoede burgerij de meer welgestelden verstaan worden; zeggenschap

was gebaseerd op bezit, wat geregeld werd in de vorm van censuskiesrecht.

Veel instellingen die onmisbaar zijn voor een doelgericht bestuur verschijnen voor het eerst in Nederland: een stelsel van algemene belastingen, kadaster, volkstelling, verkiezing, kantongerecht, dienstplicht, uniform stelsel van maten en gewichten, posteries. Verder kwamen er ook regelingen voor bijvoorbeeld de spelling en de medische opleiding en kwam een schoolwet tot stand, die de basis vormde voor de opbouw van de openbare lagere school.

Opvallend is dat tegen deze achtergrond van veranderingen er geen rigoreuze veranderingen plaats vonden in de bezetting van de bestuursposten. Met name op plaatselijk niveau gingen bestuurders na een "omwenteling" of "restauratie" moeiteloos over van het ene naar het andere bestuur. Met uitzondering van de "eerste schrik van 1795" kwamen bestuurders van voor 1795 weer terug in "revolutionaire" besturen; maires werden gewoon weer burgemeester etc.

Ook de meeste ambtenaren van voor 1795 bleven na 1795 in functie. Het was voldoende wanneer zij de eed aflegden dat zij "een getrouw en yverig voorstander van de plegtig afgekondigde regten van den mensch en beginselen van vryheid en gelijkheid" waren.

Zo voerden bestuurders die op hun post bleven zitten veranderingen door, die zij waarschijnlijk niet doorgevoerd hadden wanneer de omstandigheden (Franse invloed) hen er niet toe hadden gedwongen.

Ook voor Voorst gold dit. Gedurende de periode van twintig jaar zien we veelal dezelfde mensen op de bestuursposten.

Literatuur:

K. Jansma en M. Schroor. 2000 jaar geschiedenis van Gelderland. Leeuwarden, 1986.

S.W. Verstegen. Gegoede ingezetenen. Jonkers en geërfden op de Veluwe tijdens Ancien Régime, Revolutie en Restauratie (1650-1830).

Mr. H.H. Everts. Uit de geschiedenis van Twello. 1928.

J. de Graaf. Een blik in de oudste samenstelling, inrichting en huishouding van het gemeentebestuur van Voorst. Arnhem, 1932. (Overdruk uit Bijdragen en Mededeelingen der Vereeniging "Gelre", deel XXXV.)

Prof. dr. E.H. Kossmann. De Lage Landen 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België. Amsterdam/Brussel, 1982.

Geschiedenis van Apeldoorn. Red. R.M. Kemperink. Zutphen (Walburg Pers), 1993.

Au Maire de la commune de

Voorst.

Je viens de recevoir, Monsieur, une Instruction de M. le Préfet, concernant la levée de la Conscription de 1810, le contingent pour le Département de l'Issel Supérieur, a été fixé par décret de Sa Majesté, et nous allons nous occuper sans aucun retard des opérations relatives à cette Conscription.

Vous trouverez ci-joint les cadres des listes alphabétiques et du journal, j'y joins un Extrait de l'Instruction générale sur la Conscription, à l'usage des Maires, vous

In de Franse periode werden officiële stukken vaak in zowel de Franse als de Nederlandse taal gedrukt. Bovenstaand een gedeelte van een brief uit 1812 over "te leveren" militairen.

Een oproep

Als O.K.V. verzamelen we oude foto's, affiches, krantenknipsels, bidprentjes, ansichtkaarten en publicaties voor onze geschiedkundige bibliotheek.

Als bestuur hebben we gedacht aan uitbreiding van de collectie door de activiteiten van een aantal fanatieke verzamelaars binnen onze vereniging. Deze verzamelaars (m/v) krijgen als taak regelmatig de brochures, tijdschriften, personeelsbladen, verenigingsperiodieken, kerkenbladen, schoolkranten enz. te verzamelen, mits ze zijn verschenen binnen de gemeente Voorst. Wij denken aan één of twee personen per dorp.

Natuurlijk bewaren alle verenigingen hun publicaties, maar soms gaan ze verloren bij fusies, veranderingen van secretariaten en vooral bij opheffingen.

Aan den Maire van

Voorst.

Mijn Heer, door den Heere Prefect is mij eene Instructie opzigtelijk de Ligting van 1810 toegezonden, waarbij ik tevens word geïnformeerd, dat bij Keizerlijk Decreet het door het Departement van den Boven-Ijssel te leveren contingent is bepaald, weshalven wij ons zonder verwijl met de werkzaamheden der Conscription zullen bezig houden.

Te welken einde ik U hier nevens de noodige journalen en alphabetische Lijsten doe toekomen, als mede een uittreksel der generale Instructie op de Conscription ten gebrui-

door L. Sevenster

De Gemeentegids Voorst 1995/1996 geeft zoveel adressen van verenigingen, stichtingen en organisaties dat men goed moet weten waaraan men begint, want wij denken dat het verzamelen van alle uitgaven een sneeuwbal-effect zal hebben; men ontdekt steeds meer uitgaven.

Afhankelijk van de dikte en het aantal nummers per jaar willen we deze per vereniging gaan inbinden en ze op deze wijze bewaren voor het nageslacht. We willen deze actie niet als eenmalig zien, maar als start van een jarenlang durend proces van "papier-verzamelen", uitgebreid met affiches en programma-boekjes.

Als er leden zijn die op deze oproep willen reageren, wilt u mij dan bellen: L. Sevenster, secretaris van de O.K.V., tel. (0571)272037.

“Wij zijn geruïneerd zo zij komen”.

De Bataafse Omwenteling door de ogen van de laatste ambtsjonker van Voorst

door H. Hermsen

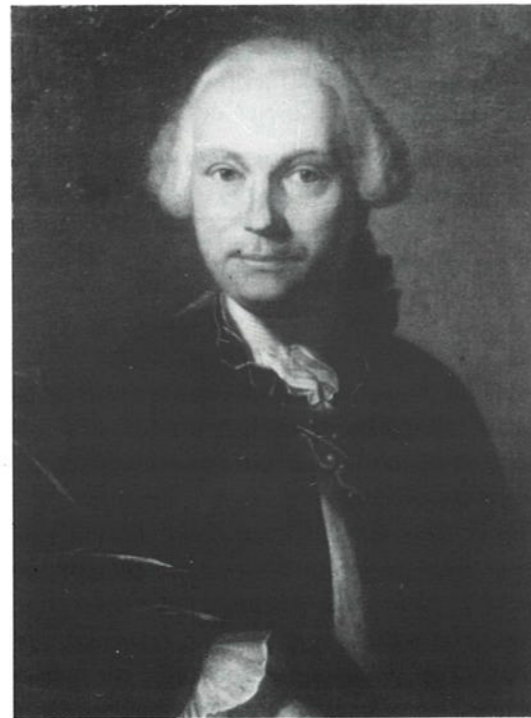
Bataafse Omwenteling

Toen zich in 1795 de Bataafse Omwenteling voltrok, had dat -zoals bekend - belangrijke gevolgen voor de positie van de landadel in het ambt van Voorst. Net als elders op het platteland van de Republiek van de Verenigde Nederlanden nam de adel sedert de 16e eeuw een vooraanstaande plaats in binnen het openbare leven van het schoutambt Voorst. Zo was het bestuur van het ambt in handen van de - in Voorst woonachtige - edellieden; deze zogeheten “ambtsjonkers” vormden een soort van oligarchie of familieregering, door middel waarvan zij belangrijke invloed uitoefenden op de openbare gang van zaken in het Voorster ambtsgebied. Voorts ontleenden zij aan hun riddermatige afkomst het recht om lid te zijn van het Veluws Landsgericht, in welke hoedanigheid zij recht spraken over de bevolking van het ambt van Voorst. Voorts maakten zij dankzij hun adellijke komaf deel uit van de Ridderschap van Veluwe, in welke positie zij stemrecht hadden in zaken betreffende het bestuur van het kwartier van Veluwe en van het gewest van Gelderland.

Municipaliteit

Aan deze bevoorrechte positie kwam met de Bataafse omwenteling in 1795 abrupt een einde; het college van ambtsjonkers werd afgeschaft en overeenkomstig het motto “vrijheid, gelijkheid en broederschap” vervangen door een op democratische wijze gekozen bestuur van burgerlieden of “representanten van het volk”. Uit elk kerspel van Voorst werden twee van zulke volksrepresentanten gekozen, die

met elkaar de zogeheten “municipaliteit” van het ambt Voorst vormden. Ook de rechtspraak werd onttrokken aan de plaatselijke adel en - onder leiding van gekwalificeerde juristen - in handen gelegd van de lokale burgerij.



Frederik Godert baron van Reede van de Parkelaar 1720 - 1807.
(foto collectie auteur)

Van Reede

Ten tijde van de Bataafse Omwenteling was Frederik Godert Baron van Reede verreweg de belangrijkste exponent van het “Ancien

Regime” in het ambt van Voorst. Baron van Reede bewoonde de voorvaderlijke havezate de Parkelaar te Twello en was als nestor van de lokale adelstand voorzitter van het Voorster college van ambtsjonkers. Verder gaf hij reeds vanaf omstreeks 1769 leiding aan de zittingen van het Veluws Landgericht te Voorst en was hij dijkgraaf van het polderdistrict Veluwe. Maar zijn belangrijkste openbare bestuursfunctie verwierf Van Reede enige jaren voor de Bataafse Omwenteling: in 1789 slaagde de Twellose baron er in om landdrost van de Veluwe te worden, in welke hoedanigheid hij de belangrijkste bestuursfunctionaris in het Kwartier van Veluwe werd.

Brieven

Met de Bataafse Omwenteling raakte Van Reede al deze prerogatieven kwijt. In hoeverre deze maatschappelijke aardschok de toenmalige voorman van de Voorster landadel persoonlijk beroerde, had nog slechts het onderwerp van speculatie kunnen zijn, wanneer niet in de Koninklijke Bibliotheek te ‘s-Gravenhage diverse brieven bewaard waren gebleven, die Baron Van Reede in de jaren tussen 1787 en 1803 schreef aan zijn op Java gevestigde zoon Jan Frederik van Reede. Dankzij deze - voor de historie van Voorst - belangwekkende brieven bleef ons 200 jaar na dato een weliswaar geringe, maar zeldzame mogelijkheid gespaard om de woelingen van 1795 te bezien door de tijdsbril van de Voorster plattelandsadel anno 1795.

“Zeer bedugt”

Uiteraard had ook Van Reede de Franse bezetting al zien aankomen. Op 24 augustus 1794 schreef hij zijn zoon dat de republiek al in het begin van 1793 “in groot gevaar van een invasie der Fransen was”. “Dog thans”,

zo berichtte de Twellose baron, “zijn wij weer in naerheyd en staan daar weer voor bloot”. En aansluitend gaf Van Reede blijk van zijn grote bezorgdheid: “Gelderland”, zo meende de baron, “leyd het eerste van den inval. Ik ben er zeer bedugt voor. Wij zijn geruïneerd zo zij komen”.

Onheilstijding

Enige maanden later was de Franse inval een feit. In het begin van 1795 bracht hij zijn zoon de onheilstijding. Na eerst een uiteenzetting te hebben gegeven over de financiële zaken van de familie schreef Van Reede: “Weet dan nu dat de Fransen meester zijn van ons geheele land, dat daarin ene volksregering plaatsheeft, dat er geene Ridderschappen meer zijn noch vergaderingen van Ridderchap en steden meer zijn; maar alles door gecommiteerden namens het volk verricht wordt; dat de stadhouderlijke regering niet meer plaats heeft, die zig geretireerd heeft na Engeland”.

“Over het ijs”

In dezelfde brief bevestigde Van Reede dat de Franse invasie betrekkelijk weinig oorlogshandelingen met zich mee had gebracht. “De Fransen”, zo schreef de baron, “hebben na formele belegeringen ingenomen Breda, de Graef, Nijmegen en Arnhem, in welke laatste plaats een partij houwitsers bomben zijn geworpen en vervolgens overgegeven. De winter langduirend en zwaer zijnde geweest, hebben se over het ys gaende geheel Holland geïnvadeerd en vervolgens hebben alle provintiën zig onderworpen en de Franse constitutie aengenomen”.

Plunderen

Over de landsverdediging was Van Reede slecht te spreken. "Wij hebben", zo morde de Twellose landsjonker, "tot defensie van 't land gehad Engelsen, Hessen en Keyzerlyken. Maar", zo vervolgde Van Reede, "die hebben meer professie gemaakt van plunderen dan vechten. Op de Parkeler zijn kisten en kasten opgebrooken; wat er weg is weet ik niet. Hunderen heeft wel voor f 2.000,- geleden, Welbergen f 4.000,-". Volgens Van Reede zouden zelfs "alle ingezetenen genoegzaam geruïneerd zijn" door het optreden van de defensielegers.

Superioriteit

Vanzelfsprekend stond Van Reede uitvoerig stil bij de maatschappelijke en bestuurlijke consequenties van de Franse invasie. Over de vroegste gebeurtenissen van 1795 schreef de baron zijn zoon onder meer: "Alle collegien zijn afgeschafft en door committees vervangen geworden, alle amptenaeren zijn los. Het land blijft een Republicq op zichzelf en een geallieerde van Vrankrijk met afzien van de alliantien met andere mogendheden". Nadrukkelijk ontraadde Van Reede zijn zoon - op de repatriatie van wie de Twellose baron al vele jaren had gespeculeerd - voorlopig terug te keren naar het vaderland. Wat Van Reede betreft was hier weinig plezier meer te beleven. Of zoals hij zijn zoon berichtte: "Met agrement kunt gij bij retour hier in 't land niet verkeren. Alle zijn malkander gelijk. Men noemt zich niet dan burger of citoyen. Alle de wapens moeten uit de kerken weggedaan worden. Daar mag geen teken van superioriteit blijven".

Eigen positie

Ook zijn eigen positie nam Baron Van Reede in beschouwing. Blijkens de brief uit het begin van 1795 leek het aanvankelijk nog voor hem mee te vallen. "In de ampten op Veluwe", zo schreef Van Reede, "zijn municipaliteiten aangesteld uit ieder dorp twee (half Roomsen) en een Maire of Regter. In het Ampt Voorst ben ik Maire en wie municipalen zijn weet ik niet verder als den ouden Welbergen, Marten Heymeriks en Crepel van de Copermoole". "Die uitgeweeken zijn voor de komst der Franssen zijn van hun ampten vervallen verklaard. Ik noeme U die niet also gij die niet kend. Ik, die gebleven ben, heb de ampten nog. Dog of die ook missen zal als niet met de contributien strookende zal de tijd leeren. De commissien ben ik reets quijt".

"Sonder eenige remuneratie"

Al een paar maanden later had Van Reede meer duidelijkheid over zijn nieuwe positie. Bij brief dd. 10 september 1795 kon hij zijn zoon schrijven "dat ik mijn ampten en commissien quijd ben sonder eenige remuneratie en ik dus als een privaat persoon alleen van mijne goederen leven moet". Ook bleek Van Reede geen voorzitter meer te zijn van de municipaliteit van Voorst. Richters moesten ingevolge het in mei 1795 aangenomen reglement voor de plattelandsbesturen op de Veluwe het grootste deel van het jaar - en in elk geval in de zomer - daadwerkelijk in het ambt aanwezig zijn. Mogelijk voelde Van Reede daar weinig voor en stelde hij - net als andere lotgenoten - meer belang in functies te Arnhem of in het politieke centrum van de Bataafse Republiek. Of dat voor Van Reede, die al op leeftijd was, geheel op ging is niet zeker. Maar in elk geval bedankte de Twellose jonker voor de eer van het voorzitterschap.

"Ik heb", zo schreef Van Reede in september 1795 aan zijn zoon, "bedankt voor de Richtersplaats van Voorst".

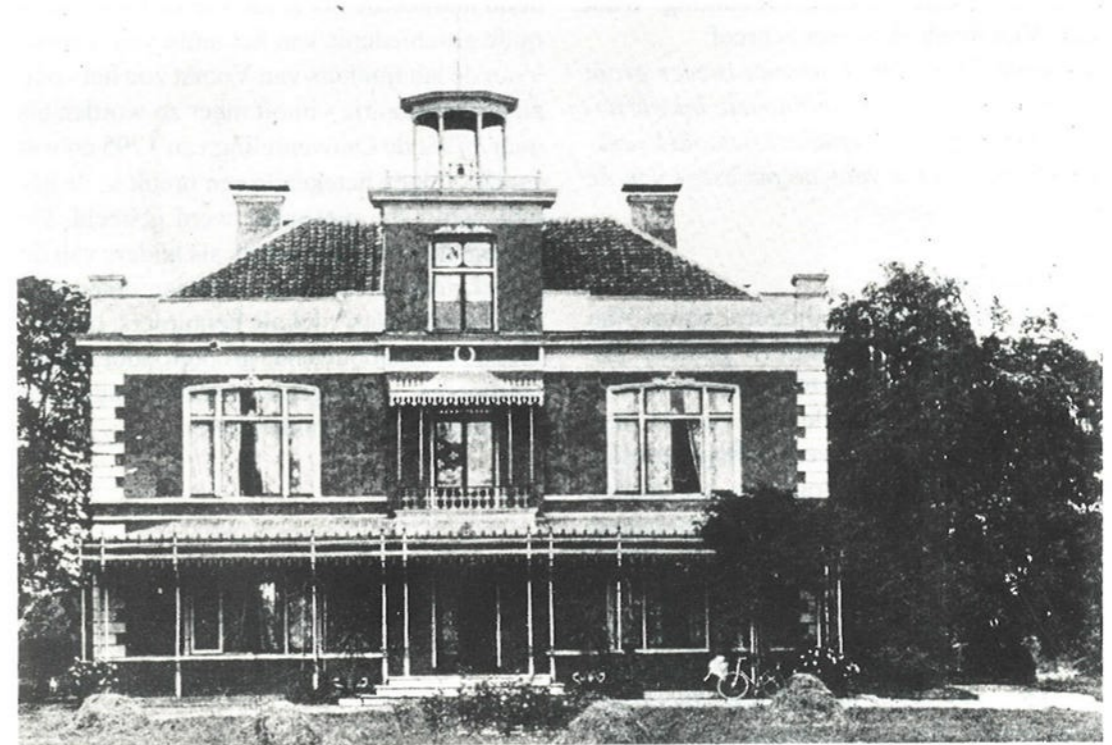
Recht en eigendom

Al in september 1795 was Baron Van Reede dus ontheven uit al zijn vroegere openbare functies met verlies van alle daaraan verbonden revenuen. Het verlies van de adellijke waardigheid en alle daaraan verbonden privileges behoorde voor Van Reede nog tot één groot geluk: de Omwenteling bracht geen aantasting met zich mee van het belangrijkste recht: het recht van eigendom. Economisch bleef Van Reede daardoor onverminderd verkeren in een onderscheiden positie. Niet voor niets schreef Van Reede dan ook al in het begin van 1795 met zekere opluchting aan zijn

zoon dat "een ieder by syne bezittingen wordt gemaintineerd".

"Twee ton"

Voor Van Reede was de eerbiediging van de bestaande eigendomsrechten van groot belang. De Twellose baron behoorde tot de rijkste ingezetenen van Voorst en beschikte over vele bezittingen in en buiten het ambtsgebied. Ter belegging van het omvangrijkste familiekapitaal maakte Van Reede er een gewoonte van om landgoed te kopen. Zo kocht hij omstreeks 1800 voor f 82.000,- het naburige landgoed Hunderen voor zijn zoon Jan Frederik en omstreeks dezelfde tijd hielp hij zijn dochter Ernestina Lucretia bij de aankoop (voor f 25.000,-) van het Twellose landgoed Het Holthuis. En dat was nog maar een ge-



De Parkelaar in ± 1905.

(Foto: coll. O.K.V.)

deelte van de familiebezittingen. Want zoals van Reede op 25 juni 1801 aan zijn zoon schreef: *"Ik houde voor mijzelfs dan nog wel voor twee ton aan landgoed te administreren"*.

Ingedekt

Dankzij de opbrengst van dit aanzienlijk goederenbezit werd Van Reede financieel niet al te zwaar getroffen door de gevolgen van de Omwenteling. Bovendien had de baron zich ook anderszins ingedekt en gezorgd voor een degelijke oudedagsvoorziening. Of zoals hij in 1801 schreef: *"De zwaare geldheffingen, die geduigig gedaen worden van de bezittingen ende incomsten benauwen mij niet, omdat ik mijn levensavond op alle mogelijke wijze hebbe ingetrokken"*. Deze financiële onbekommerdheid stond in schril contrast met de toestand onder de burgerbevolking. Want zoals Van Reede daarover schreef:

"De armoede onder 't gemeen is zeer groot en vermeerderd door continueele inkwartiering van troupen. De republick betaald Vrankrijk 100 miljoenen voor de onkosten van de oorlog".

"Schokkingen"

Toch zal de veranderde tijdgeest baron Van Reede niet onberoerd hebben gelaten. De Twellose landjonker was ten tijde van de Omwenteling al een bejaarde man van 75 jaar, die de maatschappelijke verhoudingen op slag had zien veranderen in voor hem ongunstige zin. Begin 1795 schreef hij nog *"geen begrip te hebben van de tegenwoordige schokkingen"*.

Maar in 1801 schreef hij reeds met zekere ironie: *"Ik heb bij de peerden een arbeyder die mij rijd en den akker bouwd, want thans ben ik een burger, boer of landman"*. En illustreerend voor de nieuwe verhoudingen liet Van

Reede daarop volgen: *"Een huysknegt heb ik moeten laten vertrekken buyten tijds, omdat hij het zilver uit 't huys droeg"*. Ook het levensplezier van de oude baron was tengevolge van de gebeurtenissen afgenomen. *"Ik ben altoos buyten,"* zo schreef Van Reede in 1801 aan zijn zoon. *"Het huys te Arnhem wordt niet bewoond en diend genoegzaam alleen tot bewaring van Uwer goederen. Zedert de omwenteling heb ik in het stadsleven geen behagen gehad"*.

Dood

Frederik Godert van Reede maakte de bevrijding en de daarop volgende Restauratie niet meer mee. Hij stierf in 1807 in de leeftijd van 87 jaar op zijn landgoed De Parkelaar en werd begraven in de dorpskerk van Twello. Zijn dood markeerde het einde van een hoofdstuk in de geschiedenis van het ambt van Voorst. Voor de landjonkers van Voorst zou het - ook na de Restauratie - nooit meer zo worden als vóór 1795; de Omwenteling van 1795 en wat daarop volgde betekende een breuk in de geschiedenis, die niet meer werd geheeld. De jonkers moesten hun plaats als leiders van de plattelandsgemeenschap voortaan delen met "gewone burgers": lokale betuurders, rentenierende of landbouwende grootgrondbezitters, hereboeren, vermogende middenstanders en een enkele actieve ondernemer.

Bronnen:

- Koninklijke Bibliotheek Den Haag, Collectieve Brieven, inventarisnr. 133 M36;
- J. de Graaf. Een blik in de oudste samenstelling, inrichting en huishouding van het gemeentebestuur van Voorst. Arnhem, 1932. (Overdruk uit Bijdragen en Mededeelingen der Vereeniging "Gelre", deel XXXV.)
- S.W. Versteegen. Gegoede ingezetenen. Jonkers en geërfden op de Veluwe tijdens Ancien Régime, Revolutie en Restauratie (1650-1830).